

ІСТОРІЯ МЕДИЦИНИ

“Журн. НАМН України”, 2014, т. 20, № 1. — С. 127-129.

УДК 61 (091)

В. С. Гриновець, А. В. Магльований, І. С. Гриновець

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького МОЗ України, 79010 Львів

ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДІЙСНОГО ЧЛЕНА АН УРСР ОЛЕКСАНДРА ФЕДОРОВИЧА МАКАРЧЕНКА

(Представлено акад. НАМН України Д. Д. Зербіно)

Висвітлено сторінки життя та діяльності Олександра Федоровича Макарченка (1903-1979) — видатного українського нейрофізіолога, організатора науки, державного діяча, дійсного члена АН УРСР, заслуженого діяча науки УРСР, першого директора Львівського державного медичного інституту (1939-42 рр.), директора Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР (1956-66 рр.), віце-президента АН УРСР (1962-63 рр.).

Ключові слова: дійсний член АН УРСР Олександр Федорович Макарченко, нейрофізіологія, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР.

Вивчення історичного спадку медичної науки в Україні, становлення університетів, творення нових наукових медичних напрямів лежить у площині досліджень становлення науковців, професіоналів, які зробили істотний внесок у процес її розвитку. Важливу роль у творенні медичної науки і освіти свого часу відігравав лікар, доктор медичних наук, академік Олександр Федорович Макарченко.

О. Ф. Макарченко народився 22 жовтня 1903 р. у місті Маріуполі. У даних особової справи, написаних рукою Олександра Федоровича, виявлено місце народження — тодішній завод “Русский Провиданс” (на той час — бельгійсько-російське металургійне підприємство у Маріуполі), при якому були так звані колонії (поселення) для працівників.

Батько Олександра, Федір Макарченко (з українських селян), який працював на заводі робітником-ливарником, несподівано помирає у 1910 р. Втрата годувальника сім’ї у ранньому віці не могла не вплинути на подальшу долю Олександра. З

12 років хлопцеві доводиться працювати. З 1915 р., як зазначав згодом Олександр Федорович, він працював на шахті № 1 у селищі Чистяково (тепер м. Торез Донецької області) лампоносом і коногоном. Життя примусило важко працювати найманим робітником (батраком) у сільському господарстві с. Ігнатєвці, с. Ново-Ігнатєвці, згодом знову у шахті селища Чистяково. Перебуваючи у лавах комсомолу у 1926 р., Олександр Макарченко отримав направлення до Харкова на навчання у вечірній школі (робфаку), а від 1929 до 1933 рр. навчався і успішно закінчив медичний факультет 2-го Харківського медичного інституту (спеціалізація — психоневрологія).

У 1933 р. Олександр Федорович вступив до аспірантури на кафедрі неврології цього ж інституту, водночас за сумісництвом працюючи інспектором Харківського обласного відділу охорони здоров’я. Від 1935 до 1937 рр. обіймає посаду заступника завідувача Київського обласного відділу охорони здоров’я. У 1937 р. його було призначено

А. В. Магльований — проректор з наукової і педагогічної роботи, д.м.н., професор

В. С. Гриновець — доцент кафедри терапевтичної стоматології, к.м.н. (hrynovets@ukr.net)

І. С. Гриновець — асистент кафедри технології ліків і біофармації

директором Харківського інституту удосконалення лікарів, у якому він працював до 1939 р.

Олександр Федорович Макарченко (1940 р.).

У грудні 1939 р. за наказом Народного комісаріату Охорони здоров'я УРСР (№ 15301/102 від 14.12.1939 р.) О. Ф. Макарченко був переведений на посаду директора Львівського державного медичного інституту (ЛДМІ). На той час, як відзначав сам Олександр Федорович, він завершив роботу над дисертаційною роботою і одночасно був зарахований асистентом, а невдовзі обраний доцентом кафедри неврології ЛДМІ.

У 1941 р. Олександр Федорович успішно захистив кандидатську дисертацію на тему "Вплив кори головного мозку на біохімію крові", відтак був евакуйований в Таджикистан. На посаді директора ЛДМІ О. Ф. Макарченко перебував до грудня 1942 р., а не до 1941 р., як стверджує більшість дослідників. Відповідно до витягу з наказу Всесоюзного комітету із справ Вищої школи при РНК СРСР №1870-к О. Ф. Макарченко був звільнений з посади директора ЛДМІ 11.12.1942 р. У грудні 1942 р. він був призначений директором Таджикиського державного медичного інституту, після чого недовгий час працює начальником Окремого евакогоспіталю

№ 4452 у м. Ленінабаді. До 1944 р. О. Ф. Макарченко працював заступником міністра охорони здоров'я Таджикиської РСР.

У подальшому О. Ф. Макарченко займав керівні посади державного значення — заступник міністра охорони здоров'я Української РСР, СРСР (1944-1953 рр.). До 1949 р. займав відповідальні посади у ЦК КПУ.

Від 1953 р. до 1979 р. О. Ф. Макарченко працював завідувачем відділу неврології і нейрофізіології, а у 1956-66 рр. — директором Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР.

У 1954 р. О. Ф. Макарченко захистив докторську дисертацію. Він був відзначений премією ім. О. О. Богомольця АН УРСР (1954 р.), обраний дійсним членом АН УРСР (1961 р.) та віце-президентом АН УРСР (1962-63 рр.), йому було присвоєно звання заслуженого діяча науки УРСР (1965 р.).

Наукові інтереси О. Ф. Макарченка були пов'язані з нормальною та патологічною фізіологією нервової системи, вивченням впливу кори великих півкуль головного мозку на хімічний склад крові та азотистий обмін в організмі, впливу інтоксикації марганцем на функції нервової системи, з дослідженнями кірково-підкіркових взаємозв'язків, ролі гіпоталамуса і ретикулярної формації у реалізації вегетативних і обмінних функцій організму (зокрема, при інфекціях та інтоксикаціях), впливу γ-випромінювання на функції нервової системи, а також з філософією і методологією науки. Він опублікував понад 200 наукових праць, серед них 4 монографії — "Грипп и нервная система" (1963, співавт.), "Межуточный мозг и вегетативная нервная система" (1971, співавт.), "Роль нейрогормональных систем гипоталамуса в физиологии и патологии" (1978, співавт.) та "Гипоталамо-кортикальные влияния: нейрофизиологические и нейрохимические механизмы" (1980, співавт.).

Крім науково-педагогічної роботи О. Ф. Макарченко провадив активну громадську діяльність, він обирався депутатом Львівської міської ради у 1940 р., згодом (від 1948 до 1952 року) був депутатом Київської міської ради.

За свою невтомну працю О. Ф. Макарченко неодноразово був відзначений державними нагородами. У 1940 р. за організацію Львівського державного медичного інституту нагороджений відзнакою "Відмінник охорони здоров'я", у 1943 р. Верховною Радою Таджикиської РСР за організацію охорони здоров'я Республіки йому було присвоєно звання "Почесний громадянин Таджикиської РСР", у 1945 р. був нагороджений орденом "Трудового Червоного прапора", медалями "За перемогу над Німеччиною", "За доблесну працю в 1941-1945 рр.", у 1948 р. —

орденом “Знак пошани”, у 1954 р. — другим орденем “Трудового Червоного прапора”.

О. Ф. Макарченко помер 5 липня 1979 року у Києві, його поховали на Байковому кладовищі. У 1984 році на фасаді будівлі Інституту фізіоло-

гії імені О. О. Богомольця АН УРСР (вул. Академіка Богомольця, 4) було встановлено гранітну меморіальну дошку з бронзовим барельєфом академіка О. Ф. Макарченка (скульптор В. М. Клоков, архітектор Т. Г. Довженко).

Список використаної літератури

1. *Ганіткевич Я.* Історія української медицини в датах і іменах. — Львів: НТШ, 2004. — 365 с.
2. *Зіменковський Б. С., Гжегоцький М. Р., Луцик О. Д.* Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького 1784-2006. — Львів: Наутілус, 2006. — 416 с.
3. *Шапиро И. Я.* Очерки по истории Львовского медицинского института. — Львов: ЛГМИ, 1959. — 228 с.

Получено 8.12.2013.

К 110-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОГО ЧЛЕНА АН УССР АЛЕКСАНДРА ФЕДОРОВИЧА МАКАРЧЕНКО

В. С. Гриновец, А. В. Маглеваний, И. С. Гриновец

Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого МЗ Украины,
79010 Львов

Освещены страницы жизни и деятельности Александра Федоровича Макарченка (1903-1979) — выдающегося украинского нейрофизиолога, организатора науки, государственного деятеля, действительного члена АН УССР, заслуженного деятеля науки УССР, первого директора Львовского государственного медицинского института (1939-42 гг.), директора Института физиологии им. А. А. Богомольца АН УССР (1956-66 гг.), вице-президента АН УССР (1962-63 гг.).

TO 110 YEARS FROM THE BIRTHDAY OF OLEKSANDR FEDOROVYCH MAKARCHENKO, FULL MEMBER OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE UKRAINIAN SSR

V. S. Hrynovets, A. V. Maglevanyi, I. S. Hrynovets

Danylo Halytsky Lviv National Medical University Ministry of Health of Ukraine, 79010 Lviv

Described are the facts of life and activities of Oleksandr Fedorovych Makarchenko (1903-1979) — prominent Ukrainian neurophysiologist, science organizer, statesman, full member of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Honoured Worker of Science of Ukr. SSR, first Director of the Lviv State Medical Institute (1939-1942), Director of A. A. Bogomolets Institute of Physiology Acad. Sci. Ukr. SSR (1956-1966), vice-president of the Acad. Sci. Ukr. SSR (1962-1963).